

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук,
професора, Петришина Олександра Віталійовича,
на дисертацію Павроз Тетяни Вікторівни за темою
«Конституційно-правовий статус церкви в Україні
та зарубіжних країнах» представлену на здобуття
наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.02 - конституційне право;
муніципальне право

Актуальність теми обґрунтовується тим, що, не зважаючи на наявність багатьох наукових праць, близьких до зазначеної проблеми, до теперішнього часу, комплексно, на монографічному рівні, не досліджено питання конституційно-правового статусу церкви в Україні, оскільки, науковці, в основному зосереджували свою увагу лише на окремих його елементах. Разом з тим слід визнати, що питання правового статусу церкви безперечно було і залишається одним з найбільш гострих та малодосліджених для нашого вітчизняного правознавства, особливо якщо при цьому враховувати зарубіжний досвід правового регулювання статусу релігійних організацій.

Вітчизняні дослідники не приділяли належної уваги й проблемі конституційно-правового статусу церкви в зарубіжних країнах, зосереджуючи, зокрема, свою увагу на різних аспектах конституційного принципу свободи совісті і віросповідання, загалом. Тому можна стверджувати, що дана дисертація спрямована на комплексне, системне дослідження конституційно-правового статусу церкви з урахуванням важливості та ролі церкви як правового інституту у суспільстві та державі, є теоретично та практично значущою.

У зв'язку з вищезазначеним, надзвичайно важливим для України є вирішення питання щодо визначення конституційно-правового статусу церкви в Україні на основі вивчення основних положень Конституції, законів та інших нормативно-правових актів України та країн різних правових сімей,

ВДСД НАВС	
Вх. №	4077
18	09
кількість аркушів:	20
сум. док.	7
податок	—

вітчизняних та зарубіжних наукових здобутків у цій сфері і формулювання на їх підставі науково обґрунтованих висновків, узагальнень, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення чинного законодавства, що регулює та охороняє конституційно-правовий статус церкви в Україні.

Не менш важливим є вивчення конституційно-правового статусу церкви в зарубіжних країнах, що дозволить узагальнити практику реалізації конституційно-правового статусу церкви і визначити можливості застосування досвіду цих країн в Україні. Виявлення особливостей правового регулювання статусу церкви в Україні та врахування позитивної практики зарубіжних країн буде справляти позитивний вплив на національну правову систему в цілому. Власне пошукам відповідей на ці питання і присвячене дане дослідження.

Павроз Т.В. досить цікаво та послідовно розкриває обрану тему відповідно до змісту роботи. Зміст роботи свідчить про вміння автора творчо, самостійно використовувати набуті теоретичні знання і життєвий досвід.

Крім того, достовірність та обґрунтованість наукових результатів у дисертаційному дослідженні має ґрунтовне методологічне забезпечення. Так, автор вдало використовує різноманітні методи, підходи й принципи наукового дослідження – загальнонаукові, спеціальні та власне-правові методи, а саме: діалектичний; системний; герменевтичний; порівняльний; порівняльно-історичний; історико-правовий; конституційної компаративістики; формально-юридичний тощо. Протягом усього дослідження автор дотримується зазначених методів та принципів наукового дослідження.

Практичне значення отриманих результатів полягає, передусім, у тому, що сформульовані в дисертаційному дослідженні пропозиції і висновки можуть бути використані у процесі нормотворчої діяльності, як її методологічне теоретичне підґрунтя, у науково-дослідній роботі та навчальному процесі, як їх першооснова.

Наукова новизна одержаних результатів (положень, узагальнень, висновків, пропозицій та рекомендацій) впливає з актуальності теми дослідження. Вона полягає перш за все в тому, що сама робота є сучасним,

комплексним, системним науковим дослідженням конституційно-правового статусу церкви в Україні та зарубіжних країнах.

Найбільш цікавими, теоретично новими та практично значущими є наступні положення, висновки, узагальнення, пропозиції та рекомендації цього дисертаційного дослідження:

1) авторське визначення, згідно з яким «церква – це асоціація, інституція чи об'єднання людей, що має релігійну, благодійну спрямованість, а отже, її створено з метою навчання, поширення, сповідування релігії та проведення релігійних заходів на підставі релігійних вірувань, ритуалів і звичаїв, та охоплює будь-яку існуючу віру чи релігію або їх течію, підрозділ чи найменування» (с. 99);

2) дефініція згідно з якою конституційно-правовий статусу церкви – це система гарантованих суспільством та державою прав та обов'язків, правосуб'єктності, принципів, гарантій та юридичної відповідальності церкви, закріплених у нормативно-правових актах України та нормах внутрішнього права церкви, які забезпечують її існування та функціонування як суб'єкта права (с. 97);

3) обґрунтування юридичної конструкції, що конституційно-правовий статус церкви складається з наступних структурних елементів: 1) правосуб'єктність, яка включає правоздатність, дієздатність та деліктоздатність; 2) принципи; 3) права та обов'язки; 4) гарантії; 5) юридична відповідальність (с. 97);

4) положення, відповідно до якого гарантії конституційно-правового статусу церкви - елемент конституційно-правового статусу церкви, що становить систему гарантованих суспільством і державою юридичних умов та засобів, закріплених у Конституції України, інших нормативно-правових актах і міжнародних договорах, за допомогою яких держава забезпечує захист прав церкви й реалізацію нею діяльності (с. 122);

5) авторське узагальнення, відповідно до якого під відповідальністю церкви пропонується розуміти «особливий вид публічного примусу, сутність

якого полягає в позбавленні організаційного, особистого, майнового чи іншого спрямування, що накладають на церкву та її керівні органи Конституція України, міжнародні договори й інші нормативно-правові акти, а також внутрішні акти церков за вчинення правопорушення»(с. 127-128);

6) авторське визначення методології даного питання, згідно з яким дослідження конституційно-правового статусу церкви в Україні та зарубіжних країнах спирається на цілісну та узгоджену систему наукових інструментів спрямованих на дослідження та пізнання конституційно-правового статусу церкви в Україні та зарубіжних країнах, його ознак, елементів, сутності, соціального призначення та механізмів їх реалізації (с. 86-87);

7) узагальнення, відповідно до якого основними ознаками притаманними конституційно-правовому статусу церкви в країнах загального права є те, що церкви: 1) активно реєструються як благодійні організації; 2) інколи використовується форма одноосібної корпорації; 3) різним може бути орган, що здійснює їх реєстрацію; 4) реєстрація є не обов'язковою, проте щоб отримувати певні привілеї церкви зобов'язані зареєструватися (с. 158);

8) положення, що конституції країн континентального права прямо передбачають захист релігійної свободи в тій чи іншій формі. Конституційно-правовий статус церкви у цих країнах, залежить від відносин церкви та держави та стану захисту релігійної свободи. У конституціях вищезазначених країн міститься принцип відокремлення держави від церкви, але цей принцип розглядається сумісним через належну співпрацю між обома установами. Натомість, в країнах з офіційною державною церквою особливий конституційно-правовий статус суперечить загальній ідеї, згідно якої не повинно бути жодної державної церкви. Церкви існують та функціонують на конституційно-правовій основі, яка передбачає їх конституційно-правовий статус (с. 176-177);

9) твердження, що конституційно-правовий статус церкви в країнах традиційного права є схожим, але може мати свої особливості, які, насамперед, залежать від відносин держави та церкви, місця та ролі церкви у суспільстві.

Особливості, здебільшого, проявляються у наступному: 1) у державі може встановлюватися обов'язкова державна реєстрація церкви, а в інших країнах такої вимоги не передбачено; 2) різним може бути орган, що реєструє церкву; 3) підстави для відмови в реєстрації, як правило, є також схожими (с. 193).

Авторка обґрунтовує низку рекомендацій щодо доцільності внесення відповідних змін до Конституції України від 28 червня 1996 р., зокрема - доповнення принципами статусу церкви та уточнення поняття церкви та релігійних організацій. Грунтовними є також пропозиції стосовно удосконалення Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1994 р, зокрема змін, що стосуються порядку реєстрації та діяльності церкви, відповідальності церкви;

Усі положення про які йшлося, як, до речі, і сама дисертаційна робота в цілому, є науково новими. Адже вона є однією із перших концептуальних теоретичних досліджень у зазначеній сфері. Отже, є усі підстави констатувати про те, що Павроз Т. В. системно дослідила проблему конституційно-правового статусу церкви в Україні та зарубіжних країнах.

Результати дослідження, що викладені у дисертації, достатньо повно оприлюднені у 5 статтях, опублікованих у фахових виданнях, 4 наукових доповідях та повідомленнях на наукових конференціях.

Разом з тим, як і будь-яка інша, проблемна наукова праця наявне дисертаційне дослідження характеризується певними недостатньо обґрунтованими та спірними положеннями, що носять дискусійний характер і можуть бути враховані в подальших дослідженнях за названою тематикою. До них можна віднести:

1. Беззаперечно, що збіднює та не відповідає у повній мірі загальній широкій палітрі дисертаційного дослідження її назва «Конституційно-правовий статус церкви в Україні та зарубіжних країнах». Оскільки, якщо досліджується певний конституційно-правовий статус в межах законодавства окремої країни разом з дослідженням цього статусу в зарубіжних країнах, автор мимоволі проводить порівняльно-правовий аналіз з питання, що опрацьовується.

Тож, з метою конкретизації та більш ясного визначення обраної теми дисертації краще було б передбачити «порівняльно-правовий аналіз» у назві дисертаційного дослідження. Виходячи з цього, напевно, що було б більш правильним уточнити назву дисертації наступним чином: «Конституційно-правовий статус церкви в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз».

2. Павроз Т.В. надзвичайно цікаво у підрозділах 1.2. «Становлення правового інституту церкви в Україні та зарубіжних країнах» та 1.3. «Нормативно-правова основа статусу церкви в Україні та зарубіжних країнах» та у розділі 3 «Конституційно-правовий статус церкви в зарубіжних країнах» досліджує конституційно-правовий статус в зарубіжних країнах. При цьому, хотілось зауважити, що не зважаючи на те, що матеріал є цікавим, проте не характеризується достатньою систематизацією.

Зрозуміло, що різні церкви в зарубіжних країнах, на достатньому науковому рівні дослідити неможливо, а тому можна стверджувати, що дисертаційному дослідженню не вистачає відпрацьованих авторських критеріїв систематизації церкви в зарубіжних країнах. Можливо варто було б розглядати (систематизувати) церкви хоча б через спрощений підхід – через призму належності до конфесії. До того ж, зазвичай виділяють такі християнські конфесії: католицизм, протестантизм, православ'я.

3. Автор у дисертаційному дослідженні ототожнює поняття церква та релігійна організація, при цьому пропонує внести відповідні зміни до чинного законодавства. Зокрема, термін «релігійна організація» вказувати у дужках одразу ж після означуваного поняття «церква», зокрема як це закріплюється у ст. ст. 5 та 6 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1994 року. Проте, чи не краще було б внести відповідні зміни до чинного законодавства закріпивши саме поняття церква, де й ототожнити його з поняттям релігійна організація. Це надало б більшої ясності при наступному закріпленні даних понять в інших-нормативно правових актах та при виникненні в подальшому будь-яких колізій, які можуть виникати з даного приводу.

Виказані зауваження носять рекомендаційний характер і не впливають на загальну високу оцінку дисертації, яка має розглядатися, як така, що розв'язує важливу наукову та науково-практичну проблему – теорію розуміння та практику реалізації конституційно-правового статусу церкви в Україні та зарубіжних країнах.

Дисертація оформлена у відповідності до вимог, що висуваються. Вона є самостійною, цілісною та завершеною науковою працею, в якій поставлені та оригінально вирішені низку складних теоретичних і практичних питань, що мають суттєве значення для української юридичної науки та практики. Положення автореферату та публікацій відповідають змісту дисертаційного дослідження.

Усе згадане вище дає підстави для загального висновку про те, що рецензована кандидатська дисертація відповідає кваліфікаційним вимогам, що пред'являються п. п. 9, 11 та 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а Тетяна Вікторівна Павроз заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю: 12.00.02 - конституційне право; муніципальне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії і філософії права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, академік Національної
академії правових наук України,
Заслужений діяч науки і техніки

О. В. Петришин

Підпис	<i>Петришина О.В.</i>
Засвідчую	<i>[Signature]</i>
Підч. ВК	<i>[Signature]</i>
	14.09.2016 р.